

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, доцента

Ткаченко Лідії Петрівни

на дисертацію Вікторенко Ірини Леонідівни

«Теоретичні і методичні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів Нової української школи»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність дослідження І. Л. Вікторенко «Теоретичні і методичні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів Нової української школи» характеризується принципами гуманізації, гуманітаризації та інтеграції, тенденціями інформатизації освіти, що визначають зміну підходів до професійної підготовки майбутніх учителів. Особлива відповідальність сьогодні покладається на педагогів початкової ланки освіти, від яких залежить цілісний, гармонійний розвиток дитини. Новій українській школі потрібен такий учитель, який досконало володіє фахово-методичними знаннями, уміло використовує інформаційно-цифрові ресурси, працює на засадах партнерської взаємодії, спроможний виховати майбутнє покоління, яке здатне креативно мислити, нестандартно підходити до життєвих ситуацій, виявляти пізнавальну активність, ініціативу, критично аналізувати власні дії.

У вітчизняній педагогічній науці вирішуються різнопланові питання підготовки вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах реформування освітньої системи. Однак проблема підготовки його до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», як однієї з провідних змістових інновацій реформи НУШ в Україні, на рівні формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів у науковій площині наразі комплексного вирішення не отримала.

Звернення до окресленої проблеми також викликано нагальною потребою розв'язання об'єктивних суперечностей, викликаних недоліками теоретичного й практичного впровадження реформи НУШ у професійну підготовку майбутнього фахівця початкової освіти, зокрема між: реформуванням системи вищої освіти під впливом суттєвих суспільних інновацій, активним розвитком наукових ресурсів для вищої педагогічної школи та відсутністю ґрунтовних наукових розвідок щодо теорії й практики формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя, а також для

професійного саморозвитку й самоосвіти впродовж життя; вимогами нормативних документів щодо плану реалізації реформаційного процесу та опором реформуванню на рівні школи і громади, невмотивованістю педагогічних кадрів у якісній реалізації реформи НУШ на практиці; потребою в теоретико-практичній підготовці здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра зі спеціальності «Початкова освіта» до навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та відсутністю кореляції в силабусах та робочих програмах із відповідних дисциплін у ЗВО; необхідністю формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ в освітньому процесі закладу вищої освіти та недостатністю теоретико-методичних засад і навчального контенту процесу формування інтеграційної компетентності вчителя.

У цьому контексті дисертаційна робота І. Л. Вікторенко є надзвичайно актуальною, а напрацьовані в ній теоретичні та практичні аспекти допомагають знайти відповіді на конкретні питання щодо системного бачення процесу формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У представленій дисертації обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечена чіткістю і коректністю визначення його наукового апарату, який повністю відповідає вимогам до написання дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук і є достатнім для розв'язання поставлених здобувачкою завдань; використанням широкої теоретичної та емпіричної бази, адекватної методології, апробації отриманих результатів.

Відповідно до мети дослідження, яка полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, дисертанткою обґрунтовано методологічні підходи, які становлять методологічну основу дослідження і об'єднані у дві групи: *базові* для сучасних досліджень у педагогічній галузі (системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний) і *специфічні* (інтегративний, конструктивістський, антропологічний, синергетичний, соціокультурний, ресурсний підходи); вони відбивають специфіку опанування матеріалу природничих наук, які складають предметну основу інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Можемо стверджувати, що проведений комплексний історіографічний аналіз дослідженої проблеми вітчизняними вченими, свідчить про підвищену увагу науковців до розбудови національної системи освіти, її докорінного

реформування, пов'язаного з проголошенням суверенної української держави в 1991 р. та зорієнтованим на входження України в європейський освітній простір. Аналіз генези цього процесу впродовж 1991–2021 рр. на основі застосування критерію концептуалізації дозволив авторці уточнити періодизацію В. Кременя таким чином: I етап – 1991–2002 рр. – національна самоідентифікація освітньої системи України; II етап – 2003–2013 рр. – європейська інтеграція та світова глобалізація освітньої системи України; III етап – 2014–2016 рр. – узагальнення концептуальних засад реформування національної освітньої системи; IV етап – 2017–2021 рр. – імплементація реформи НУШ; на етапі виокремлено дві фази реалізації реформи НУШ: початкова (2017–2018 рр.) та інноваційна (2019–2021 рр.).

Отримані результати дослідження періоду 2017–2021 рр. засвідчили активну імплементацію реформи НУШ в українську освіту. Авторкою вивчено теоретичне підґрунтя реформи НУШ, встановлено його кореляцію з освітніми системами інших країн, досліджено нормативні, змістові та структурні характеристики інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Дисертантка акцентувала увагу на високій місії вчителя в умовах реформування НУШ, уточнила його нові професійні ролі (тьютор, фасилітатор, коуч-ментор, едвайзер, медіапедагог, «агент змін», дослідник, «медик»), визначила пріоритетні напрями наукових досліджень професійної підготовки вчителя початкової школи в Україні на сучасному етапі її розвитку (загальнопедагогічний, методичний, особистісно-професійний, психолого-педагогічний, історико-педагогічний, «іноземна теорія і практика»).

Обґрунтування термінологічної бази дослідження дало пояснення його ключових понять: «професійна компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ», «міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ»; наведено авторське визначення сутності поняття «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ» та обґрунтовано його структуру.

Глибокий теоретичний аналіз проблеми дозволив авторці зробити ґрунтовні наукові узагальнення й висновки і на основі цього науково обґрунтувати, розробити та впровадити в освітній процес підготовки майбутніх учителів структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності, якій притаманні ознаки: наявність цілі, провідної ідеї; наявність взаємопов'язаних елементів – 4-х блоків та

системної взаємодії компонентів всередині кожного з них; цілісність; централізація; ієрархія; сумативність; механізація; характер взаємозв'язку та взаємовпливу блоків та компонентів; керованість із боку дослідника та самокерованість, стійкість, функціональність, динамічність і відкритість до змін, процесуальність. Останнє беззаперечно можна вважати перевагою роботи І. Л. Вікторенко.

Важливими також у фокусі дослідницької проблеми є: розроблення та упровадження авторкою в освітню практику навчально-методичного забезпечення структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ; сформульовані педагогічні умови, що забезпечили ефективність експериментальної системи; визначені критерії, показники вимірювання професійного новоутворення та рівні розвитку досліджуваного феномену; схарактеризовані етапи та доведена ефективність упровадження структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ.

Високий ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження забезпечив використання кваліфіковано дібраного комплексу методів, які представлені трьома групами: теоретичні (історико-генетичний, системний аналіз, вивчення навчально-методичної та інструктивно-нормативної документації НУШ, моделювання); емпіричні (спостереження, бесіди, нарративне дослідження, метод квазіпрофесійної діяльності, метод експертного оцінювання, педагогічний експеримент); методи математичної статистики (статистичні методи аналізу, реєстрування, ранжування, кількісне й атрибутивне групування результатів; шкалування, метод сумарних оцінок (шкала Лайкерта), показники середнього арифметичного, стандартного відхилення; t-критерій Стьюдента; критерій Пірсона χ^2 та ін.

Джерельна база дисертаційної роботи є досить широкою та різноманітною (769 джерел), що дозволило І. Л. Вікторенко цілісно дослідити наукові, теоретико-методологічні та методичні засади проблеми формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя НУШ.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки логічні, послідовні, вичерпно та різнобічно розкривають сформульовані завдання та результати дослідження. Дослідницькі матеріали глибоко проаналізовані та доповнені змістовим наповненням у 16 додатках.

Дисертація І. Л. Вікторенко підтверджує високий рівень проведеного дослідження. Робота виконана якісно, ідеї та логіка викладу чіткі, основні положення зрозумілі, умотивовані й обґрунтовані. Вважаємо, що наукові положення й висновки, подані в роботі, мають необхідний рівень

достовірності, що забезпечується значним обсягом теоретичного матеріалу, орієнтованого на запити системи вищої освіти.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметрами новизни, відзначимо, що І. Л. Вікторенко було: уперше розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функціональну систему формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ як цілісний ієрархічний взаємозв'язок та взаємодію концептуально-методологічного, змістово-структурного, методико-технологічного та результативно-оцінного блоків, спрямовані на задоволення вимог сучасного суспільства до підготовки педагогів в умовах реформування освітньої системи і об'єднані спільною метою розвитку в майбутніх учителів початкових класів професійного новоутворення, що забезпечить їм якісне навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах НУШ. Вибудувана авторкою експериментальна система, наведена в дисертаційному дослідженні та авторефераті, свідчить про значний обсяг проведеної теоретичної і практичної роботи в межах дисертаційного дослідження.

Авторкою визначено педагогічні умови ефективності структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, апробовано й експериментально перевірено їх на практиці; сформульовано визначення й обґрунтовано структуру поняття «інтеграційна компетентність учителя початкових класів НУШ».

У дослідженні уточнено періодизацію генези впровадження інновацій в освітню систему України (національна самоідентифікація, євроінтеграція, концептуалізація, імплементація); предметно-ієрархічну структуру понять: «професійна компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна методична компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна базова компетентність учителя початкових класів НУШ», «предметна психолого-педагогічна компетентність учителя початкових класів НУШ», «міждисциплінарна інтеграція в професійній підготовці вчителя початкових класів НУШ»; нові професійні ролі вчителя НУШ; пріоритетні напрями наукових досліджень професійної підготовки вчителя початкової школи в Україні на сучасному етапі її розвитку.

Крім того, відзначимо подальший розвиток наукових уявлень про методологічні підходи до формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ; компоненти інтеграційної компетентності (базовий, психолого-педагогічний, методичний), критерії з відповідними показниками: мотиваційно-ціннісний (інноваційний, ціннісний,

інтенційний показники), когнітивний (історичний, природознавчий, методико-суспільствознавчий, методико-природознавчий, інноваційний, інтеграційний та ін. показники); операційно-діяльнісний (інноваційний, інтеграційний, методико-природознавчий, методико-суспільствознавчий, методико-валеологічний та ін. показники), рефлексивний (аналітичний, акмеологічний показники); структурні та змістові характеристики інтегрованого курсу «Я досліджую світ», обсяг теоретичного мінімуму для ефективної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації освітнього процесу на уроках «Я досліджую світ».

Зазначені наукові результати, отримані авторкою, є її особистим внеском у вирішенні актуальної проблеми сьогодення – підготовки вчителя нової формації, який володіє інтеграційною компетентністю і тим самим готовий до успішного навчання молодших школярів інноваційного інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

4. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо можливого використання.

Основні теоретичні положення, результати та висновки проведеного дослідження, конкретні методичні надбання авторки можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти, учителями-практиками, науковцями для подальшої реалізації теоретичних і методичних засад реформи НУШ у галузі початкової освіти та фахової підготовки вчителів початкової школи.

В освітньому процесі закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх учителів початкової школи, доцільним вважаємо впровадження в практику роботи структурно-функціональної системи формування інтеграційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ, а також залучення задля забезпечення цього процесу розроблених І. Л. Вікторенко складників освітнього контенту, а саме: силабус та робоча програма обов'язкового освітнього компонента освітньої програми бакалаврського рівня вищої освіти зі спеціальності «013 Початкова освіта» «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»; навчально-методичний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»; навчальний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Науково-методичні джерела як основа професійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Методика організації роботи з ними»; практичний посібник для самостійної роботи здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Демократичне забезпечення самостійної роботи студентів

із навчальної дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»; методичні рекомендації для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта «Робота з текстами різних жанрів на уроках «Я у світі»»; дистанційні курси: «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»», «Методика навчання природознавства», «Вступ до спеціальності».

5. Повнота викладу основних наукових положень, висновків у наукових виданнях.

Результати дисертаційного дослідження апробовано в 49 працях, із них – 24 одноосібні. В опублікованих працях висвітлено основні положення дисертації, які становлять наукову новизну та винесені на захист. На основі аналізу змісту публікацій І. Л. Вікторенко можна констатувати, що рецензована дисертація є завершеною науково-дослідницькою роботою. Здобуті висновки та результати у друкованих працях викладено на належному фаховому рівні.

Основні положення дисертації викладено в авторефераті. Аналіз змісту автореферату та дисертації доводить ідентичність їх структури, логіки викладу матеріалу, відповідність основних положень та висновків за розділами та загальним висновком. Дисертація та автореферат написані грамотно й оформлені відповідно до вимог, що висуваються до такого виду робіт.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні зауваження та побажання:

1. У процесі наукового пошуку авторкою було класифіковано освітні ресурси, використання яких було необхідне майбутнім учителям для опанування дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»: нормативні, контентні, освітньо-теоретичні та методичні освітні ресурси. Вважаємо, що поза увагою залишилися демонстраційні матеріали (презентації, схеми, відео та ін.), призначені для супроводу навчального матеріалу, і варто доповнити назву групи «контентно-демонстраційні ресурси» або додати ще одну групу таких ресурсів.

2. У дисертації варто було б більш докладно розкрити організацію роботи здобувачів вищої освіти з різними видами освітніх ресурсів, виокремлених автором, та порівняти частотність їх застосування й вплив на сформованість інтеграційної компетентності майбутніх учителів, що посилює би практичну значущість дослідження.

3. У дисертації авторка не вказала, чи здійснювалося пілотне дослідження з метою формування вибірки респондентів для констатувальної

та формувальної стадії експерименту і їх корекція під час дослідження. На нашу думку, така інформація відіграє важливу роль у обґрунтуванні релевантності результатів дослідження.

4. Великий обсяг фактичного матеріалу, систематизований І. Л. Вікторенко і включений у дослідження, становить значний науковий інтерес, але авторка роботи іноді віддає перевагу описовому представленню інформації й не завжди достатньо узагальнює матеріал та критично оцінює ідеї та праці попередників.

5. До ґрунтовно представлених у концепції дослідження методологічних підходів доцільно було б залучити праксеологічний підхід, окремі положення якого використані в розробленні та впровадженні експериментальної системи.

Проте висловлені зауваження і побажання не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження і можуть бути приводом для наукової дискусії.

7. Загальний висновок.

У цілому варто зазначити, що дисертаційна робота «**Теоретичні і методичні засади формування інтеграційної компетентності вчителя початкових класів Нової української школи**» є самостійним, цілісним, завершеним дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії і методики професійної освіти, що в сукупності є суттєвими для теорії і практики розвитку професіоналізму педагогічних кадрів.

Науковий рівень дисертації відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), що дає підстави для присудження Вікторенко Ірині Леонідівні наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри теорії і методики
викладання філологічних дисциплін
у дошкільній, початковій і спеціальній освіті

 Л. П. Ткаченко

Підпис та засвідчується за
07.09.2021 р.